

**ОШ МАМЛЕКЕТТИК УНИВЕРСИТЕТИНИН ЖАРЧЫСЫ. ФИЛОСОФИЯ.
СОЦИОЛОГИЯ. ПОЛИТОЛОГИЯ**

**ВЕСТНИК ОШСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА. ФИЛОСОФИЯ.
СОЦИОЛОГИЯ. ПОЛИТОЛОГИЯ**

JOURNAL OF OSH STATE UNIVERSITY. PHILOSOPHY. SOCIOLOGY. POLITICAL SCIENCE

e-ISSN: 1694-8823

№1(5)/2025, 71-77

КУЛЬТУРОЛОГИЯ

УДК: 7.03

DOI: [10.52754/16948823_2025_1\(5\)_10](https://doi.org/10.52754/16948823_2025_1(5)_10)

**КӨРКӨМ СҮРӨТ МЕКТЕБИНИН ОКУУЧУЛАРЫН ПЛЕНЭРДИК ПРАКТИКАЛЫК
САБАКТАР АРКЫЛУУ ЭСТЕТИКАЛЫК ТАРБИЯЛОО**

**ЭСТЕТИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ УЧАЩИХСЯ ХУДОЖЕСТВЕННОЙ ШКОЛЫ ЧЕРЕЗ
ПЛЕНЭРНЫЕ ПРАКТИЧЕСКИЕ ЗАНЯТИЯ**

**AESTHETIC EDUCATION OF ART SCHOOL STUDENTS THROUGH PRACTICAL
EXERCISES IN THE OPEN AIR**

Ысмайылов Муктар Зулпукарович

Ысмайылов Муктар Зулпукарович

Ysmayilov Mukhtar Zulpukarovich

п.и.к. доцент, Ош мамлекеттик университети

к.п.н., доцент, Ошский государственный университет

Dr., Associate Professor, Osh State University

Мамазаиров Мирлан Латипович

Мамазаиров Мирлан Латипович

Matamazairov Mirlan Latipovich

улук окутуучу, Ош мамлекеттик университети

старший преподаватель, Ошский государственный университет

Senior Lecturer, Osh State University

Латип уулу Бегзат

Latip uulu Begzat

Latip uulu Begzat

магистрант, Ош мамлекеттик университети

магистрант, Ошский государственный университет

master's student, Osh State University

КӨРКӨМ СҮРӨТ МЕКТЕБИНИН ОКУУЧУЛАРЫН ПЛЕНЭРДИК ПРАКТИКАЛЫК САБАКТАР АРКЫЛУУ ЭСТЕТИКАЛЫК ТАРБИЯЛОО

Аннотация

Бул макалада көркөм өнөр искусствосунун пленэрдик практикалык сабагы аркылуу окуучуларды эстетикалык жактан тарбиялоодо окуучулардын көркөм дүйнө таанымын жана чыгармачылыгын өнүктүрүүдөгү орду талдоого алынды.

Ключевые слова: композиция, пленэр, пейзаж, май боек, тон, живопись, графика, көркөм өнөр

ЭСТЕТИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ УЧАЩИХСЯ ХУДОЖЕСТВЕННОЙ ШКОЛЫ ЧЕРЕЗ ПЛЕНЭРНЫЕ ПРАКТИЧЕСКИЕ ЗАНЯТИЯ

AESTHETIC EDUCATION OF ART SCHOOL STUDENTS THROUGH PRACTICAL EXERCISES IN THE OPEN AIR

Аннотация

В данной статье анализируется роль художественного мировоззрения и творчества учащихся в эстетическом воспитании учащихся посредством пленэрного практического занятия изобразительным искусством.

Abstract

This article analyzes the role of the artistic worldview and creativity of students in the aesthetic education of students through plein-air practical art classes.

Ачык сөздөр: композиция, пленэр, пейзаж, масляная живопись, тон, живопись, графика, искусство

Keywords: composition, plein air, landscape, oil painting, tone, painting, graphics, art

Көркөм өнөр искусствосу – бул адамдын айлана-чөйрөнүн кооздугун сезүү жөндөмүн, эмоцияларын жана эстетикалык түшүнүктөрүн искусство аркылуу калыптандыруунун өзгөчө жолу. Көркөм сүрөт мектептериндеги окутуу процесси окуучулардын чыгармачыл өнүгүүсүнө чоң таасир этет. Айрыкча, пленэрдик практикалык сабактар – алардын эстетикалык сезимдерин өстүрүп, табият менен жакындан байланышууга реалдуу шарттарды түзөт [8-10].

ОшМУнун педагогика искусство жана журналистика институтунун магистратура бөлүмүндө практикалык сабактар аркылуу көркөм сүрөт мектептеринин окуучуларынын эстетикалык баалуулуктарын калыптандыруу маселелери боюнча аналитикалык иштер жүргүзүлдү. Изилдөө объектиси катары Ош шаарындагы Г. Айтиев атындагы атайын балдардын көркөм сүрөт мектебинин 7 - класстарынын окуучулары тандалып алынды. Баланын эстетикалык баалуулуктарын калыптандырууда пленэрдик практикалык - сабактардын таасири, окуучулардын көркөм дүйнө таанымынын калыптануусу жана чыгармачылык шыктанууларынын өнүгүүсү эске алынды.

Пленэр - (французча *plein air* – «ачык абада») – бул табият койнунда же ачык мейкиндикте өткөрүлгөн сүрөт тартуу ыкмасы. Көркөм сүрөт мектептеринде пленэрдик сабактар төмөнкү маанилүү максаттарды көздөйт:

- көркөм ишмердүүлүктүн бир түрү катары чыгармачылык ой жүгүртүүнү активдештирет;
- көздүн көрөгөчтүгүн, түс жана формаларды байкоо сезимин өнүктүрөт;
- жалпы маданий жана кесиптик компетенцияларды калыптандырат.

Окуучулардын алдына педагогдор ар кандай милдеттерди коюшат, аларды чечүү процессинде окуучулар табигаттын элеси аркылуу көркөм образ түзүү – сезимдерди жана эмоцияларды сүрөт аркылуу билдирүү мүмкүнчүлүктөрүнө ээ болушат. Көркөм билим берүү процессине тиешелүү окуучулардын образдык ой жүгүртүүсүн калыптандырууга багытталган ишмердүүлүктөрүнүн ар кандай түрлөрү бар. Бирок пленэрдик практикалардын негизги артыкчылыгы, бизди курчап турган дүйнөнүн элесин толук чагылдырууда жатат. Ушул жагынан алып караганда, пленэрдик практикада окуучунун, табиятка жана искусство дүйнөсүнө сүңгүп кирип, түстүн таасирлерин жана жаратылыштын абалын өздөштүрүүнү үйрөнүүсү эске алынат. Мисалга алсак “Жашыл түс – жаратылыштын түсү - бул физиологиялык көз карашта алганда эң оптималдуу болуп эсептелет” - деп айтылган. [4, 557] Дагы мисал “Искусствонун бардык түрүнө контраст закону мүнөздүү чоң – кичине, бийик – жапыз, – караңгы – жарык, ачык – күңүрт, ж.б.у.с.” [4, 125] Мына ушул закон ченемдүүлүктөрдү эске алуу менен гана чагылдыруу керек. Бул практика гана эмес, билимдерди көндүмдөрдү жана ошондой эле адамдын руханий адеп-ахлактык жактан өнүктүрүүсүнө да таасир этүүсү зарыл. Ошол себептен, көркөм сүрөт мектебинин окуучуларынын пленэрдик практикаларын уюштурууда жана өткөрүүдө төмөнкүдөй методикалык рекомендациялары максат катары көңүлгө алдык:

1. Эстетикалык тарбия берүү – окуучулар жаратылыштын сулуулугун байкоого жана аны искусство аркылуу таанып билүүгө үйрөнүшөт.

2. Чыгармачылыкты өнүктүрүү – табигый жарыкты, түстөрдүн айкалышын жана атмосфералык өзгөрүүлөрдү байкап, аларды сүрөт аркылуу чагылдыруу жөндөмүн арттырышат.

3. Көркөм ой жүгүртүүнү калыптандыруу – окуучулар табияттын ар түрдүү элементтерин анализдөөгө жана аларды композициялык жактан жарашыктуу жөндөө ыкмаларын үйрөнүшөт.

4. Индивидуалдуу стилди өнүктүрүү – пленэрдик сабактарда окуучулар өздөрүнүн жеке стилдерин табууга жана чыгармачылык потенциалын ачууга мүмкүнчүлүк алышат.

5. Табият менен байланыш түзүү – ачык абада иштөө окуучулардын табиятка болгон сүйүүсүн арттырып, аны коргоого жана баалоого үйрөтөт.

Пленэрдик сабактар натыйжалуу өтүшү үчүн төмөнкү негизги аспектилерге көңүл буруу каралды:

-Жайгашкан жерди тандоо – табият койнундагы же шаардык пейзаждардагы кызыктуу жана эстетикалык жактан бай аймактарды тандоо.

- Көркөм курал-жабдууларды даярдоо – окуучуларга керектүү болгон боёк, калем, кагаз, холст жана башка материалдарды камсыздоо.

Сабактын этаптарын так аныктоо:

Киришүү – окуучуларга пленэрдин максаты жана милдеттери түшүндүрүлдү.

Байкоо жана анализ – табияттагы түстөрдүн, көлөкөлөрдүн жана формалардын айкалышын байкоо.

Окуучулардын өз алдынча иштөөсү – окуучулар практика жүзүндө насаатчынын жетекчилиги менен иш алып барышат.

Пленэрдик практикада Ош шаарындагы Г. Айтиев атындагы көркөм сүрөт мектебинин айланасындагы архитектуралык курулуштар, дарактар, өсүмдүктөр, Сулайман тоо, Ак-Буура дарыясы, эс алуу бактар ж.б.у.с. шаар четиндеги кооз көрүнүштөрдүн сүрөттөрү тартылды. Практика учурунда көрүнүштөрдү тандоодо, мурда класстык сабактарда алган теориялык билимдер жана практикалык көндүмдөр колдонулушу үчүн сызыктуу жана аба перспективасы, композиция, форма, түс ж.б.у.с. маселелер көңүлгө алынды. Мындан тышкары, мугалим көрсөтмө куралдар катары мурдагы класстар тарабынан иштелген пленэрдик жумуштар да демонстрацияланды. Окуучулар ачык сман астында, таза абада акварель жана май боегу менен живописстик этюддарды аткарышып, эрте мененки, кечки жана ар кандай табият кубулуштарынын жагымдуу учурларын көрүп сүрөттөрүн тартышты. Окуучулар менен иштөөдө төмөнкүдөй ыкмалар колдонулду: *топтук түшүндүрмө* - мугалим окуучулардын кандайдыр бир ишинин мисалында жалпы түшүндүрдү, кийинки иш-аракеттер үчүн сунуштарды берди. Окуучулар тарабынан көрүнүштөрдү талдоо иштери уюштурулду. Алар бири-биринин каталарын байкап, эмгектерин салыштыруу, өз иштерин талдоо жана оңдоо сыяктуу аракеттердин пайдалуу экенин туюп билишти. Сүрөт тартуу учурунда, анын бардык деталдары жана өзгөчөлүктөрү менен көрүп кабылдоолору байкалды. Ошентип, окуучулардын кабылдоо, эс тутум, элестетүү жана бизди курчап турган табиятка болгон эстетикалык ой жүгүртүү, кыялдануу сезимдеринин ойгонгондугу белгилүү болду. Пленэрдик иштерибиздин **актуалдуу** маселеси болуп белгилүү бир методикалык ырааттуулукта, кылдаттык менен иш жүргүзүлдү. 1-компоновка 2-композициялык түзүлүшү, 3- түстөр менен иштөө. 4-деталдоо, жалпылоо жана композициялык борборду аныктоо менен аяктап бүтүрүү жагы колго алынды. Натыйжада пленэрде аткарылган этюддар академиялык живописстик

этюдарга караганда сапаты жагынан да бир топ жөндүү аткарылды. Анткени окуучулардын пленэрдик эмгектеринде алардын эмоциялары жана иштөө эркиндиги сүрөттөрдөн көрүнүп турду. Ошол себептен окуучулардын пленэрдик сүрөттөрү түстүк колорити жагынан дагы, композициясы жагынан дагы бир топ таасирдүү тартылды.

Окуучулардын жогоруда баяндалган айрым эстетикалык зарыл касиеттерин калыптандыруу жана өнүктүрүү бир катар педагогикалык шарттарды сактоо менен ишке ашырылгандыгы маалым болду.

Материалдар жана изилдөө методдору

Окуучулардын пленэрдик практикасын өтөө процессине, аткарылган эмгектеринин санына жана сапатына жүргүзүлгөн анализдердин жыйынтыгында бир катар сунуштамалар иштелип чыкты:

Окуучуларды эстетикалык жактан тарбиялоо – бул окуучулардын кооздукту андап билүүсүн, аны искусство аркылуу түшүнүүсүн жана чыгармачылык ой жүгүртүүсүн өнүктүрүү процесси. Пленэрдик сабактар бул тарбиянын төмөнкү өңүттөрүн камтыйт:

1. Көркөм сезимди өркүндөтүү – табияттагы жана айлана-чөйрөдөгү кооздукту түшүнүүгө көмөктөшөт.

2. Эмоциялык өнүгүү – Табигый чөйрөдө иштөө окуучулардын эмоцияларын жана көркөм чыгармачылыкка болгон мамилесин тереңдетет.

3. Кооздукка болгон кызыгууну арттыруу – Көркөм өнөргө кызыгууну жогорулатып, эстетикалык табитин калыптандырат.

4. Сабырдуулукту жана чыдамкайлыкты өнүктүрүү – Табият шартында иштөө окуучуларды кыйынчылыктарга туруштук берүүгө жана эмгекти баалоого үйрөтөт.

Жыйынтыктар жана талкуулар

Пленэрдик сабактардын натыйжалары;

Көркөм сүрөт мектебинин окуучулары үчүн пленэрдик сабактар төмөнкүдөй оң натыйжаларды берди:

Окуучулардын көркөм ой жүгүртүүсү жана чыгармачылык жөндөмдөрү өнүктү. Алар өзүнүн уникалдуу стилдерин табууга жана чыгармачылык көз карашын өркүндөтүүгө үйрөнүштү. Табият менен иштөө аларга жарашык сезимин тартуулап, экологиялык аң-сезимин жогорулатты. Кол өнөрчүлүк жана кесиптик көркөм өнөргө кызыгуулары мындан ары бир топ күчөдү. Мына ошентип Ош шаарындагы Г.Айтиев атындагы атайын балдардын көркөм сүрөт мектебинин 7 - класстарынын окуучуларын эстетикалык жактан тарбиялоодо пленэрдик практикалык сабак өтө чоң таасир берди. Окуучулар сыртта сүрөт тартуу менен табиятты чагылдыруунун бир топ баскычтарын ишке ашырышты жана сүрөтчүлүк зарыл касиеттерге ээ болушту.

Корутунду

Пленэрдик практикалык сабактар көркөм сүрөт мектебинин окуучуларын эстетикалык жактан тарбиялоодо өзгөчө мааниге ээ. Алар окуучулардын көркөм табитин өнүктүрүп, чыгармачылык ой жүгүртүүсүн тереңдетип, айлана-чөйрөгө болгон сезимталдуулугун арттырат. Бул сабактар эстетикалык тарбиялоонун ажырагыс бөлүгү катары өнөргө болгон сүйүүнү өркүндөтүп, окуучулардын келечектеги чыгармачылык жолунда чоң роль ойнорун далилдеди. Класста сүрөт тартуу менен ачык асман алдында сүрөт тартуунун бир топ айырмачылыктарына байкашты.

1. Эстетикалык тарбия берүү – Окуучулар жаратылыштын сулуулугун байкай билип жана аны өнөр аркылуу кабылдоону ишке ашырышты.

2. Чыгармачылыкты өнүктүрүү – Табигый жарыкты, түстөрдүн айкалышын жана атмосфералык өзгөрүүлөрдү байкап, аларды сүрөт аркылуу чагылдыруу жөндөмүн арттырышты.

3. Көркөм ой жүгүртүүнү калыптандыруу – Окуучулар табияттын ар түрдүү элементтерин анализдөөгө жана аларды композициялык жактан туура жайгаштырууну үйрөнүштү.

4. Индивидуалдуу стилди өнүктүрүү – Пленэрдик сабактарда окуучулар өздөрүнүн жеке стилдерин табууга жана чыгармачылык потенциалын ачуу мүмкүнчүлүктөргө ээ болушту.

5. Табият менен байланыш түзүү – Ачык абада иштөө окуучулардын табиятка болгон сүйүүсүн арттырып, мекенди коргоого жана баалоого патриоттуулук сезимдерин ойготушту.

Адабияттар

1. Адылбек Батыралиев “Педагогика” Жогорку жана орто окуу жайларынын педагогикалык адистиктеринин студенттери, магистранттары үчүн окуу куралы. Ош.2023.
2. Акматов К., Бабаев Д., Кимсанов К., Педагогика окуу куралы 2019.100-101
3. Эшбаев М. Э. Сүрөт искусствосу боюнча терминдердин кыскача түшүндүрмө сөздүгү. Ош. 2020-ж.
4. Педагогикалык изденүү А.Аманашвили, П 24 С. Н.Лысенкова, И.П.Волков, ж.б. Сөз башын жазган М.Н. Скаткин; Түз. И.Н.Баженова; котор. И.Бекбоев, А.Андашев, А. Ибраев.-Ф: мектеп, 1989.-608 б.
5. Гончаров А.А. Көркөм искусствонун педагогикасы. Санкт-Петербург, 2005.
6. Лебедев А.А. Сүрөт тартуу методикасы. Москва, 2010.
7. Кыргыз Республикасынын Билим берүү жана илим министрлиги. Көркөм билим берүү программасы. Бишкек, 2022.
8. Ысмайылов, М. З. Ош облусундагы көркөм сүрөт өнөрүнүн өнүгүү тарыхы / М. З. Ысмайылов, М. Л. Мамазаиров, К. Ж. Мамарайимов // Вестник Ошского

- государственного университета. – 2022. – No. 2. – P. 207-213. – DOI 10.52754/16947452_2022_2_207. – EDN KOWRUR.
9. Топчубаева, Э. А. Кыргыз искусствосунда табият кооздугунун чагылдырылышы / Э. А. Топчубаева // Ош мамлекеттик университетинин Жарчысы. Философия. Социология. Политология. – 2023. – No. 2(2). – P. 100-105. – DOI 10.52754/16948823_2023_2(2)_16. – EDN MMUEJJ.
10. Таабалды Кызы, А. XX кылымдагы кыргыз искусствосунун өнүгүү тарыхы / А. Таабалды Кызы, Г. Абдигапар Кызы // Ош мамлекеттик университетинин Жарчысы. Философия. Социология. Политология. – 2024. – No. 1(3). – P. 66-73. – DOI 10.52754/16948823_2024_1(3)_10. – EDN KYREVQ.